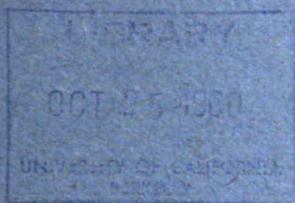

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

Књ. X св. 3—6

[*Naš jezik*]

БЕОГРАД 1960

С А Д Р Ж А Ј

	Страна
1. <i>М. Стевановић</i> : Александар Белић	69
2. <i>М. С. Московљевић</i> : Сећање на једну дијалектолошку екскурзију с професором Белићем	81
3. <i>Др Хамдија Кайџић</i> : Боравак професора д-р Александра Белића у Херцеговини 1903 г.	84
4. <i>Ирена Грицкај</i> : Академиски речници и њихови задаци	88
5. <i>Павле Ивић</i> : Почетак организованог рада на лингвистичкој географији код нас	101
6. <i>М. Стевановић</i> : О једном основном и неколика узредна проблема	108
7. <i>В. М. Мишовић</i> : О речима <i>глукоза - гликоза, валенца - валенија, суйсџанца - суйсџанија</i>	139
8. <i>Б. Милановић</i> : Заменички облик <i>свију</i> у савременом књижевном језику	143
9. <i>Милија Ситанић</i> : Квантитет завршног самогласника компаратива прилога	149
10. <i>Петар Ч. Сладојевић</i> : Квантитет завршног самогласника 3 л. мн. аориста и имперфекта	154
11. <i>Живојин Ситанојчић</i> : <i>Делићи</i> мишљење и слични изрази	156
12. <i>М. С. Лалевић</i> : О неким синтаксичким колебањима	165
13. <i>Берислав М. Николић</i> : Осврт на приповедачки стил Бранка Ћопића	171
14. <i>Језичке йоуке</i>	180

УРЕЂУЈЕ ОДБОР

Одговорни уредник д-р МИХАИЛО СТЕВАНОВИЋ
Секретар Уређивачког одбора д-р Берислав М. Николић

Научно дело

ИЗДАВАЧКА УСТАНОВА

БЕОГРАД

1960

Слог Издавачке установе „Научно дело“, Београд, Вука Караџића 5
Штампа и повез Графичког предузећа „Академија“, Космајска 28, Београд

БОРАВАК ПРОФЕСОРА Д-Р АЛЕКСАНДРА БЕЛИЋА
У ХЕРЦЕГОВИНИ 1903 Г.

— Држање аустро-угарских власти према београдском
професору —

Млади професор београдске Велике школе др Александар Белић посетио је у септембру 1903 године Херцеговину у циљу језичких студија. Посјетио је Мостар и одатле је намјеравао да отпутује у Љубушки и Невесиње. У ова два херцеговачка мјеста професор Белић је хтио да врши испитивања западног и јужног дијалекта. У Мостару се састао са књижевником Светозаром Ђоровићем и од њега добио препоруку за привременог котарског претстојника Дефтердаревића у Невесињу. Окупаторске власти у Невесињу су биле необично предострожне према др Белићу, мада му нису формално спријечиле да посјети село Братач у коме је живио чувени невестињски војвода, поп Перо Радовић. Белић је очекивао од посјете са Радовићем важне податке за упознавање јужног дијалекта у области гдје је био развијен класични народни говор. Са стране аустро-угарских власти је учињено све да др Белић што краће борави у Невесињу и Братачу, а војводи Радовићу је стављено до знања да је овај београдски гост непожељан.

Интересантности ради доносим Ђоровићево писмо котарском претстојнику Дефтердаревићу онако како је сачувано у Државном архиву у Сарајеву.¹ Писмо у цјелини гласи: „Поштовани господине! Мој пријатељ госп. Др. Александар Белић професор велике школе из Биограда, стигао је амо да проучи: у Љубушком дијалекат западни а у Невесињу дијалекат јужни, јер је он професор српског језика. Ја сам ради тога говорио са заступником окружниковим г. Бијелићем, да би му дао писмо како ту не би жандари или когод други сметали у послу и господин Бијелић ми је одговорио, да писмено није потребно, јер против тога проучавања да

¹ Државни архив у Сарајеву, Зем. влада, През, бр. 4121/1903-І. Б.

нема нико ништа, те је додао, да се у Невесињу јави вама и да ћете ви то удесити, да му нико не смета. Ја вас дакле и од своје стране молим да у томе budete г. Белићу на руци, да барем за кратко вријеме — остаће само један дан — не нађе на какве сметње. Напријед вам топло захваљујем и поздрављам са особитим поштовањем.

Ђоровић“

Вјерна својој традиционалној политици неповјерења према свему што је долазило из Србије, с друге стране, чувајући глас истакнутог носиоца цивилизације у нашим крајевима, аустро-угарска управа и њени локални органи чинили су све да се у областима које су сматрале опасним за своје интересе, а Невесиње је због своје револуционарне традиције сматрано жариштем незадовољства и отпора према аустро-угарској политици, не дође до било каквих, па и научних веза са Београдом. У случају професора Белића требало је став маскирати добром вољом и расположењем да се београдском професору изађе у сусрет. Стварно је преко жандармерије требало онемогућити слободно кретање професору Белићу у Невесињу и спријечити слободан и спонтан сусрет и разговор са старим херцеговачким војводом Радовићем. Зна се да је Радовић по повратку из Црне Горе послѣ неуспјелог устанка у Херцеговини 1882 године живио повучено у Братачу, да је био под надзором власти и да му се није вјеровало. Није му опроштено што је у устанку из 1882 године играо онако истакнуту улогу и у сарадњи са Салком Фортом предводио српско и муслиманско сељаштво у борби са аустроугарском војском. О томе живо свједочи случај професора Белића.

Засада се из извора не зна да ли је Окружна област из Мостара издала упутства котарском претстојнику у Невесињу о држању према професору Белићу. Сигурна је, међутим, претпоставка да се није свршило на ономе што је замјеник окружног претстојника Бијелић казао Ђоровићу. Инструкције су сигурно дате.

По доласку професора Белића у Невесиње крајем септембра 1903 године, поднио је котарски претстојник Дефтердаревић извјештај Окружној области у Мостару, 12 октобра 1903 г.² На овоме ћемо се извјештају задржати дуже. Претстојник је извјестио своју непосредну, старију власт, да је др Белић стигао у Невесиње 28 септембра послѣ подне. У извјештају је подвучено да је др Белић по своме доласку у Невесиње имао састанак

² Ibidem.

са претсједником Српске црквене општине Николом Катићем и фотографом Вељком Симовићем. У друштву са овом двојицом истакнутих и према режиму опозиционо расположених српских грађана Невесиња др Белић је разгледао невестињску варош (Касабу). Професор Белић је сматрао потребним да се јави котарском претстојнику и да му преда Ђоровићеву препоруку. Он је том приликом изразио жељу да оде у Братач и посјети војводи Радовића. Белић је уједно изјавио претстојнику да се бави испитивањем дијалеката српског језика и да би желио да се у разговору са старим Радовићем директно информише о јужном дијалекту.

Претстојник се, као носилац управне власти у Невесињу, интересовао, у првом реду, да ли Белић посједује дозволу — легитимацију — на основу које је имао право да посјети окупирано подручје. Белић му је на то изјавио да има сертификат који, примјећује претстојник, није показао, јер га је „наводно“ заборавио у своме стану, у горњем капуту. Претстојник је ступио са Белићем у детаљнији разговор и стекао увјерење да његово путовање у Невесиње и Братач има и други циљ, а не само студски. Очеvidно је да је окупаторска власт одмах посумњала у Белића и својим опробаним полицијским методама онемогућила београдског професора да искористи свој боравак у Невесињу и Братачу у научне сврхе. Претстојник је сматрао да је у датим околностима циљесходније дати дозволу професору Белићу да посјети Братач него га у томе формално спријечити. Зато је Белићу издата дозвола да посјети Братач са важношћу од једнога дана. Претстојник је сматрао даље да ситуација захтијева да предузме озбиљније кораке. Због тога је истога дана, још прије Белићева одласка у Братач, послао жандармериску патролу у то село под изговором да тамо врши уобичајену службу. Жандармериска патрола је добила инструкције да др Белића одмах по његовом доласку у Братач упути за легитимацију и да га на основу тога документа сусреће с нарочитом пажњом, а да уједно контролише врло обазриво његово кретање и да настоји да се професор Белић ограничи на најнужнији контакт са становништвом.

Власт је ишла и даље у својим акцијама. Да би код војводе Радовића *a priori* изазвала сумњу према др Белићу, патрола је добила наређење да упути Радовића како је Белић добио дозволу за долазак у Братач од котарског претстојника и да га према томе треба примити као госта. У друштву са Вељком Симовићем професор Белић је 29 септембра 1903 око подне стигао у Братач.

На начин који је већ изложен био је дочекан професор Белић од жандармериске патроле и по израженој жељи одведен у кућу војводе Радовића.

Професор Белић је, наставља даље у своје извјештају котарски претстојник, примљен на уобичајен начин у војводиној кући и задржао се нешто дуже од пола часа, а затим се директно вратио у Невесиње. Очевидно је да је скројени план у цјелнини изведен и успио. И код др Белића и његова домаћина војводе Радовића изазвана је сумња да обојицу прати власт и тако стварно није могло доћи до дужег и приснијег разговора који је др Белић намјеравао да искористи за своје студије. Претстојник је дао краће податке о разговору др Белића са војводом Радовићем. Разговор се водио о устанку из 1875. године и борбама с Турцима, а било је говора и о устанку из 1882. године. Говорећи о овом посљедњем устанку војвода Радовић је био врло обазрив и подвукао је, а то је нарочито карактеристично, да је народ у овом устанку много страдао. Очевидно је да је стари војвода био врло опрезан и говорио је са Белићем онако како није ни мислио ни осјећао.

По одласку из Братача професор Белић је одмах напустио Невесиње и отпутовао у Мостар. Најзад је котарски претстојник у извјештају нагласио да је др Белић у саобраћају са споменутим српским грађанима у Невесињу говорио једино о теми своје језичке студије.

Из овог кратког приказа виде се методе аустро-угарских управних власти у поступцима са научним радницима из Београда. Ономогућен од аустро-угарских власти, др Белић није могао да задовољи своју научну потребу и да за живода војводе Радовића дође до врло значајних података за познавање говорног језика у Невесињу и његовој околини од човјека који се истицао снажним изражавањем у класичном јужном дијалекту, какав је почетком XX вијека постојао у народу ове области.

Др Хамдија Кајиџић